

Büyük Taarruz Kültürel Mirası Üzerine Bir Değerlendirme

An Evaluation on Cultural Heritage of the Great Offensive

Doktora Öğrencisi Veysel ÖZBEY¹

Öz

Büyük Taarruz, Sakarya Meydan Muharebesi'nin ardından Türk Kurtuluş Savaşı'nın son kademesini oluşturmuştur. Taarruzun sonucunda Türk yurdu düşman birliklerinden tamamen temizlenmiştir. Taarruzun Türk tarihindeki bu eşsiz konumu, taarruzun hazırlandığı ve gerçekleştirildiği alanların birer ulusal miras olarak koruma altına alınmasını sağlamıştır. Çalışmada Büyük Taarruz'un aşamalarına ev sahipliği yapan ve bu sebeple birer ulusal miras olarak tanımlanan somut ve somut olmayan kültürel varlıklar ele alınmıştır. Miras kavramı üzerinde son yıllarda artan tartışmalarla birlikte yeni miras türü tanımları yapılmış ve bu gelişmelerle birlikte Büyük Taarruz kültürel miras birikimi de zenginleştirilmiştir. Büyük Taarruz'un gerçekleştirildiği alanlar, 1981 yılında millî park ilân edilerek koruma altına alınmıştır. Taarruz emrinin ordu ve kolordu komutanlarına bildirildiği Afyonkarahisar'ın Şuhut kasabesindeki Şuhut Karargâh Binası, 1999 yılında kamulaştırılmış ve 2003 yılında restorasyonuna başlanmıştır. Kültürel rota ve somut olmayan kültürel miras gibi kavramların gelişmesi ile birlikte 2005 yılında T.C. Afyonkarahisar Valiliği, kültürel bir rota olarak İl Özel İdaresi aracılığıyla desteklediği Zafer Yolu projesini hayata geçirmiştir. Yerel halk ise bu mirasa Afyon Kocatepe Üniversitesi öncülüğünde Zafer Yürüyüşü yaparak destek vermiştir. Aradan geçen on sekiz yıllık süre zarfında geleneksel hale getirilen Zafer Yürüyüşü, toplumun her kesiminden destek gören somut olmayan bir kültürel mirasa dönüşmüştür. Bu durum, ulusal ya da evrensel değer taşıyan mirasların korunmasında politik yerel mekanizmaların ve yükseköğretim kurumları başta olmak üzere eğitim ve öğretim kurumlarının önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel rota, somut olmayan kültürel miras, ulusal miras, Büyük Taarruz

Makale Türü: Araştırma

Abstract

The Great Offensive formed the last stage of the Turkish War of Independence. As a result of the offensive, the Turkish homeland was completely cleared of enemy troops. This unique position of the offensive in Turkish history has ensured that the areas where the offensive was prepared and carried out are protected as a national heritage. In this study, tangible and intangible cultural heritages of the Great Offensive were discussed. With the increasing debates on the concept of heritage in recent years, new definitions of heritage types have been made and with these developments, the cultural heritage accumulation of the Great Offensive has been enriched. The areas where the Great Offensive was carried out were declared a national park in 1981. The Headquarters building in Şuhut Town (Afyonkarahisar) was expropriated in 1999 and the restoration of the building started in 2003. Afyonkarahisar Governorship has implemented the Victory Road project as a cultural route in 2005. The local people supported this heritage with the Victory March, which was initiated under the leadership of Afyon Kocatepe University and has turned into an intangible cultural heritage today. This situation reveals the importance of political local mechanisms and education and training institutions, especially higher education institutions, in the protection of heritages of national or universal value.

Keywords: Cultural route, intangible cultural heritage, national assets, Great Offensive

Paper Type: Research

¹Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, veyselozbey@gmail.com

Atf için (to cite): Özbe, V. (2022). Büyük Taarruz kültürel mirası üzerine bir değerlendirme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(100. Yılında Kocatepe-Büyük Taarruz Özel Sayısı), 74-85.

Giriş

Bir toplumun, ulusun değerlerini yansıtan ya da evrensel değeri sebebi ile toplum tarafından benimsenen kültürel değerler, ilgili politik mekanizmalar aracılığıyla birer miras olarak tanımlanarak koruma altına alınmaktadır. Miras kavramı, mirasın benimsenmesi ile doğru orantılıdır. Bu sebeple miraslar, benimsenen evrensel değerler sebebiyle tanımlanabildiği gibi ulusal değer taşıdıkları için de koruma altına alınabilmektedir.

Türk tarihi içerisinde yakın dönemin en önemli olaylarından birisini teşkil eden Türk Kurtuluş Savaşı'nın son halkasını, Büyük Taarruz oluşturmuştur. Büyük Taarruz, Sakarya Meydan Muharebesi'nde elde edilen zaferin ardından, uzun bir hazırlık dönemi ile birlikte Türk askerî kuvvetlerinin 26 Ağustos 1922 tarihinde Yunan askerî birliklerine karşı topyekûn başlattığı saldırdır. Kolordular, taarruz için 14 Ağustos 1922 tarihinde yürüyüşe geçmiş (Belen, 1999, s. 14), 26 Ağustos sabahı topçu ateşi ile saldırı başlatılmıştır (Görgülü, 1992, s. 21). Türk Ordusu, taarruz karşısında geri çekilen Yunan birliklerini takip ederek 9 Eylül 1922 tarihinde İzmir şehrine girmiş (Hâkimiyet-i Milliye, 10 Eylül 1922) ve 18 Eylül 1922 tarihinde Türk yurdunda kalan son yabancı kuvvet olan Yunan Ordusu, Anadolu topraklarını tamamen terk etmiştir (Hâkimiyet-i Milliye, 18 Eylül 1922). Bu sebeple Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat yerinde yönettiği Büyük Taarruz, Türk Kurtuluş Savaşı'nın da sembolü haline gelmiştir.

Büyük Taarruz'un Türk tarihi içerisindeki eşsiz konumu, taarruza tanıklık eden alanların birer ulusal miras olarak tanımlanmasını sağlamıştır. Taarruza şahitlik eden maddî kültürel miras, 21 Temmuz 1983 tarih ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çerçevesinde koruma altına alınmıştır. Ancak kültürel rota ve somut olmayan kültürel miras gibi yeni miras türlerinin yakın dönemde tartışılmaya başlaması ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bu yeni miras türlerinin ülkedeki ilk örneklerinden bazılarını Büyük Taarruz kültürel mirasına dâhil etmiştir. Böylece Büyük Taarruz mirası zenginleştirilmiş ve konu üzerindeki toplumsal bilinç artırılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalarda T.C. Afyonkarahisar Valiliği, T.C. Afyonkarahisar İl Özel İdaresi ve Afyon Kocatepe Üniversitesi'nin önemli ölçüde katkıları olmuştur. Bu örnek üzerinden hareketle, yükseköğretim kurumları ile yönetsel yerel mekanizmaların kültürel miras konusundaki korumacı tutumlarının, ulusal değerlerin korunması konusundaki bilinç ve azimlerinin topluma ne tür yeni miraslar kazandırabileceği görülmüştür.

Çalışmada özellikle Büyük Taarruz'un hazırlık ve başlangıç aşamalarına ev sahipliği yapan alanlar incelenmiş ve bu alanların ne şekilde korunduğu araştırılmıştır. Taarruzun başladığı ve Yunan birliklerinin çok ağır bir darbe aldığı Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin gerçekleştiği alanlar, millî park ilân edilmiştir. Başkomutanlık ve Batı Cephesi Komutanlığı karargâhlarının taarruz öncesinde aktarıldığı Şuhut kasabasındaki Hacı Veli Konağı, anıt eser olarak koruma altına alınarak restore edilmiş ve hizmete açılmıştır. Kültürel rota, somut olmayan kültürel miras gibi yeni tür miras kavramlarının ortaya çıkması ile birlikte Zafer Yolu tanımlanmış ve Zafer Yürüyüşü gibi yeni toplumsal değerler kazandırılmıştır. Böylelikle Büyük Taarruz ile elde edilen eşsiz zaferin ne tür zorluklar içerisinde gerçekleştiği, Büyük Taarruz'un Türk tarihi içerisindeki yeri ve önemi gibi konular üzerindeki toplumsal bilincin artmasına katkı sağlanmıştır. Ayrıca ulusal miras korumacılığında il özel idarelerinin ve üniversitelerin ne denli etkili olabileceği ve olması gerektiği görülmüştür.

1. Yöntem

Çalışmada, Büyük Taarruz zaferinin yaşatılması, hatırlatılması ve gelecek nesillere aktarılması için Türk halkı tarafından ulusal miras kabul edilen alanlar incelenmiştir. Büyük Taarruz'un hazırlık aşaması ve bu aşamada etkili olan mekânlar, tarihsel süreç içerisinde ele alınmıştır. Büyük Taarruz mirasının tanımlanması ve korunması için sarf edilen çabalar araştırılmıştır. Çalışmada ayrıca Büyük Taarruz başarısının unutulmaması adına birer miras kabul edilen varlıkların sayısal ve türsel çeşitliliğinin, Türk milletinin taarruz başarısına verdiği

önemi gösterdiği ve gelişen miras kavramları ile birlikte Büyük Taarruz mirasının zenginleştiği görülmüştür.

2. Büyük Taarruz'a Doğru

Kurtuluş Savaşı'nın dönüm noktalarından olan Sakarya Meydan Muharebesi'nin kazanılmasının ardından Kurtuluş mücadelesini zaferle sonuçlandırabilmek için son bir adım kalmıştır. Vatani düşman kuvvetlerinden topyekûn temizlemeyebilmek adına Başkomutan Mustafa Kemal Paşa ve komuta kademesi tarafından düşman kuvvetlerini yok edecek bir taarruzun kararı alınmış ve milletten son bir özveride bulunulması istenmiştir. Yabancı askerlerden temizlenen Doğu ve Güney cephelerindeki birlikler, Batı cephesine nakledilmiş, İtilaf Devletleri birliklerinin İstanbul'daki askerî depolarından ele geçirilen silahlar Ankara'ya gönderilmiştir. Ancak taarruzun başarılı olabilmesi için uzun bir hazırlık dönemi gerekmiş bu dönemin uzaması da kamuoyunda ve TBMM'de sabırsızlıklara yol açmıştır. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, TBMM'nin 6 Mart 1922 tarihli gizli oturumunda bu endişelere cevaben şu açıklamada bulunmuştur: *"Ordumuzun kararı taarruzdur. Fakat bu taarruzu erteliyoruz. Sebebi, hazırlığımızı bütünüyle tamamlamaya biraz daha zaman lazımdır. Yarım hazırlıkla, yarım tedbirle yapılacak taarruz, hiç taarruz etmemekten daha çok fenadır. Durmamızın, taarruz kararından vazgeçtiğimiz veyahut bu kudreti kazanmaktan ümitsiz olduğumuz suretinde anlaşılmasına ve yorumlanmasına mahal yoktur"* (Atatürk, 2016, s. 478).

Taarruz için hareket kararı, 1922 yılının Haziran ayında alınmıştır. Kararı bilen sadece dört kişi vardır; Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Batı Cephesi Komutanı Mirliva İsmet Paşa, Genelkurmay Başkanı Birinci Ferik Fevzi Paşa ve Millî Savunma Bakanı Mirliva Kâzım Paşa (Atatürk, 2016, s. 507). Taarruz hazırlıklarının tamamlanmaya başladığı 1922 yılının yazında Gazi Mustafa Kemal Paşa, Konya'ya gelen General Townshend'in görüşme isteği bahanesi ile Ankara'dan hareketle 23 Temmuz 1922 günü akşam vakitlerinde Batı Cephesi Karargâhı'nın yer aldığı Akşehir'e gitmiştir. Buradan hareket ederek 24 Temmuz 1922 günü Konya'ya geçmiş ve 25 Temmuz 1922 günü Akşehir'e varan Genelkurmay Başkanı² Fevzi Paşa ile taarruz konusunda görüşmek üzere 27 Temmuz 1922 günü Akşehir'e dönmüştür. Akşehir'deki karargâhta 27 Temmuz'u 28 Temmuz'a bağlayan gece, komuta kademesi ile taarruz planı³ müzakere edilmiş ve taarruz için tüm hazırlık çalışmalarının 15 Ağustos 1922 tarihine kadar tamamlanması için gayret gösterilmesi kararlaştırılmıştır (Atatürk, 2015, s. 509).

Ertesi gün öğleden sonra bir futbol müsabakası düzenlenmiş ve bu bahane ile ordu komutanları ve bazı kolordu komutanları Akşehir'e davet edilmiştir. Başkomutan, böylece gizli olarak 28 Temmuz'u 29 Temmuz'a bağlayan gece taarruz hakkında fikir alış-verişinde bulunmuştur. Fevzi Paşa ve İsmet Paşa ile 30 Temmuz 1922 günü tekrar bir görüşme gerçekleştiren Gazi Mustafa Kemal Paşa, davet üzerine 1 Ağustos günü öğleden sonra Akşehir'e varan Kâzım Paşa ile de görüşerek Ankara'ya dönmüştür (Atatürk, 2015, s. 511-512).

2.1. Başkomutan ve Komuta Kademesinin Büyük Taarruz için Akşehir'e İntikal Etmesi

Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, 6 Ağustos 1922 günü orduya gizli olarak taarruza hazırlık emri vermiştir (Atatürk, 2015, s. 512). Taarruzun idare edileceği Kocatepe ile iletişimi sağlamak üzere Cephe Muhabere Bölüğü tarafından hazırlıklar yapılmış, Çay'dan Kocatepe'ye iki telefon hattı⁴, Şuhut'tan Sandıklı'ya bir telefon hattı⁵ ve Şuhut'tan Kocatepe'ye iki telefon, bir telgraf hattı⁶ çekilmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, 1995a, s. 309). Ordular hazırlık çalışmalarını tüm hızı ile sürdürmüştür. Büyük Taarruz için kararlaştırılan tarih yaklaştıkça

² O dönemdeki adı ile Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reisi.

³ Aydın-Afyonkarahisar-Eskişehir-Yalova hattı boyunca yayılan Yunan birliklerine cephe hattı boyunca yayılan bir taarruz yerine bir noktadan saldırıp birlikleri yararak ilerlemek üzerine kurgulanan taarruz planında cephe hattı üzerinde saldırı noktası için en uygun üç nokta (Eskişehir; Afyonkarahisar kuzeyi – Döğer mevki; Afyonkarahisar güneyi - Şuhut mevki) arasından Afyonkarahisar güney mevki seçilmiş ve konu üzerinde komutanlarla görüş alışverişinde bulunulmuştur.

⁴ 90 kilometre uzunluğunda.

⁵ 15 kilometre uzunluğunda.

⁶ 57 kilometre uzunluğunda.

komuta kademesi de taarruzu bizzat yerinde yönetmek üzere Batı Cephesi Karargâhına doğru harekete geçmiştir. Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, 13 Ağustos 1922 tarihinde cepheye ulaşmıştır. Ardından Başkomutan da gizlice Ankara'dan ayrılmış ve Konya üzerinden Akşehir'e doğru harekete geçmiştir. Bu esnada taarruzun gizliliğini korumak için Başkomutan'ın Ankara'dan ayrıldığına bilinmemesi için Mustafa Kemal Paşa'nın Çankaya'da bir çay ziyafeti verdiği haberi yayılarak tedbir alınmıştır. Başkomutan, gece vakti hareket ederek otomobil ile Konya'ya varmış ve Konya'da olduğunun gizli kalması adına telgrafhaneyi kontrol altında tutarak tedbir almıştır. Batı Cephesi Karargâhı'na (Akşehir), 20 Ağustos 1922 günü öğleden sonra varmıştır. Mustafa Kemal Paşa, aynı gün gece vakti Fevzi Paşa ve İsmet Paşa ile birlikte karargâha davet edilen 1. ve 2. Ordu Komutanları ile taarruzun şekli hakkında bir görüşme gerçekleştirmiştir (Atatürk, 2015, s. 512-513).

2.2. Akşehir'den Kocatepe'ye İntikal Süreci ve Ara Karargâh olarak Şuhut Kasabası

Büyük Taarruz için Başkomutanlık ve Batı Cephesi Karargâhları, 24 Ağustos 1922 günü Akşehir'den taarruz cephesine yakın konumdaki Kocatepe'nin 15 kilometre güneydoğusunda bulunan Şuhut Kasabası'na, 25 Ağustos 1922 günü de Şuhut Kasabası'ndan Kocatepe'nin güneybatısında yer alan çadırılı ordugâha aktarılmıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, 1995a, s. 58; T.C. Genelkurmay Başkanlığı, 1995b, s. 2).

1'inci Ordu Karargâhı, 24 Ağustos 1922 günü saat 15.00 sularında Kocatepe'nin 15 kilometre güneydoğusunda bulunan ve son hazırlıkların yönetildiği Şuhut Kasabası'na intikal etmiştir (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, 1995a, s. 38). Başkomutanlık, Genelkurmay Başkanlığı⁷ ve Batı Cephesi Komutanlığı Karargâhları da aynı gün saat 19.00 civarında Şuhut'a varmışlardır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, 1995a, s. 57). Şuhut'ta karargâh olarak Yalı Mahallesi'nde bulunan Hacıvelioğulları'na ait konak (Hacı Veli Konağı) kullanılmış (Yılmaz, 1995'ten aktaran Akkoyun, 1999, s. 97), konakta Başkomutan ile birlikte Başyaver Salih Bozok, İkinci Yaver Muzaffer Kılıç, Refakat Subayı Yüzbaşı Mahmut Soydan ve Emir Çavuşu Ali Metin kalmıştır. Paşalar ve maiyetindekilerin kalacakları evler, 1'inci Ordu Komutanı Nurettin Paşa ve Oynağanlızade Osman Ağa tarafından belirlenerek hazırlanmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022). İsmet Paşa ve Fevzi Paşa ise Hacı Veli Konağı'na yakın bir başka konakta ağırlanmıştır. Karargâhın bir bölümü de Mollazade Hacı Hüseyin Konağı'nda kalmıştır (Akkoyun, 1999, s. 97). Kocatepe'ye intikal etmeden önce, 24-25 Ağustos 1922 günlerinde Başkomutanlık, Genelkurmay Başkanlığı, Batı Cephesi Komutanlığı ve 1'inci Ordu Komutanlığı'nın müşterek karargâh binası olarak Hacı Veli Konağı kullanılmıştır. Mustafa Kemal Paşa, taarruz için son hazırlıkları bu konaktan yürütmüş ve "Anadolu ile dış dünya arasındaki bütün haberleşmenin kesilmesi" emrini burada vermiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022). Başkomutan, 25 Ağustos gecesi saat 22.00'a doğru, konağın ikinci katında petrol lâmbası ışığında mütevazı akşam yemeğini yediği esnada yaveri Muzaffer Kılıç'tan vazulceyş haritasını⁸ istemiş ve son durumu tekrar gözden geçirmiştir. Mustafa Kemal Paşa, yaverinden, Afyonkarahisar'ın 45 kilometre kuzeybatısında bulunan Döğer mevki ile Dumlupınar arasını ölçmesini istemiştir. Ardından yaverine dönerek "Haritaları toplu. Hareket ediyoruz!" emrinde bulunmuştur (Uğurlu, 2000). Kocatepe'ye doğru yola çıkan Başkomutan ve komuta kademesi, at sırtında ilerledikleri yol üzerinde Şuhut'un 4,5 kilometre kuzeybatısında yer alan Çakırözü Köyü'ne geldiklerinde bir müddet mola vermişler ve durum değerlendirmesi yapmışlardır (Akkoyun, 1999, s. 98). Çakırözü Köyü'nden yola çıkarak hava ağarmadan köyün 11,5 kilometre kuzeybatısında bulunan ve taarruzun yönetildiği Kocatepe'ye varmışlardır. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın yanında Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa ve 1'inci Ordu Komutanı Nureddin Paşa yer almıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, 1995a, s. 95).

2.3. Kocatepe'de Ateş! Emri

⁷ Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Vekâleti.

⁸ Tarafların arazi üzerindeki vaziyetlerini gösterir harita.

Sabah saat 04.30'da başlaması kararlaştırılan topçu ateşi, havanın sisli olması sebebiyle saat 05.00'te, cephe genelinde başlatılmıştır. Önce hafif topçuların, ardından saat 05.25'te ağır topçuların ateş tanzimi sonlanmıştır. Cephe genelinde piyadelerin ilerleyişini başlatan tahrir ateşi, on dakika kadar sürmüştü ve ardından, saat 05.35'te imha ateşi başlatılmıştır (T.C. Genelkurmay Başkanlığı, 1995a, s. 95). Topçu ateşi devam ederken Başkomutan, mühimmatın durumunu öğrenmek için sormuştur;

“- Topçunun cephanesi ne vaziyettedir?”

- Aynı şekilde bir saat devam edemez paşam!

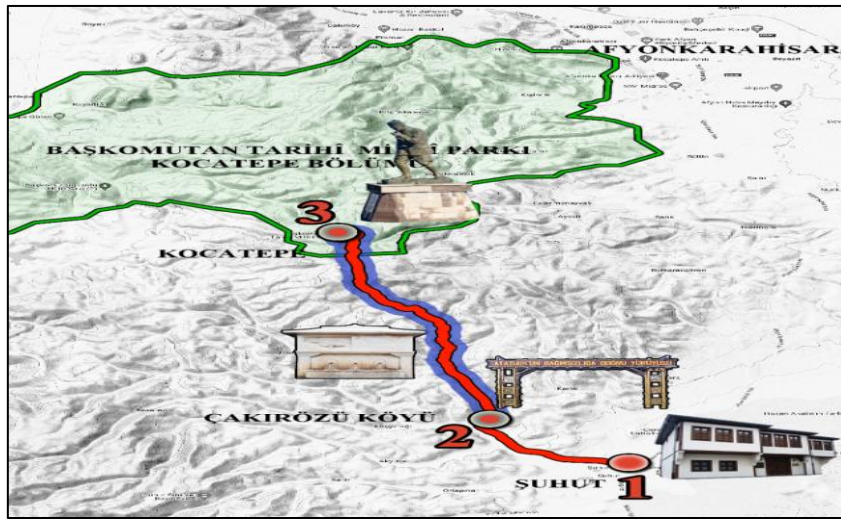
- Son mermiye kadar aynı şiddetle devam ediniz. Çünkü iki saat sonra cephaneyi düşmandan ikmal edeceğiz!” (Şapolyo, 1958, s. 504).

Bu inançla devam eden taarruz başarıya ulaşmış ve Yunan kuvvetleri geri çekilirken geride bıraktıkları mühimmat yine Yunan askerlerine karşı kullanılmıştır. Büyük Taarruz'un öneminin yanı sıra uygulanmasındaki başarıdan da ayrıca bahsetmek gerekir. Bu mevzinin önemi ve mevzinin ele geçirilmesindeki başarı, üst düzey bir İngiliz askerî yetkilinin verdiği bir raporda şu ifadeler ile açıklanmıştır; “Eğer Türkler, bu mevzii dört, beş ayda işgal ederlerse, bir günde iskat ettiklerini iddia edebilirler. Fakat Türkler; bu mevzii iskat etmek için, üç, dört ay değil, bir gün değil; kendisine bir saat kafi gelmişti !..” (Şapolyo, 1958, s. 434).

3. Büyük Taarruz Kültürel Mirası ve Koruma Çalışmaları

Büyük Taarruz'un Türk Kurtuluş Savaşı içerisindeki yeri ve önemi sebebi ile taarruzun gerçekleşmesinde kilit rol oynayan mekân, güzergâh ve mahaller, birer ulusal miras olarak koruma altına alınmıştır. Büyük Taarruz'a ait miras türlerindeki çeşitlik, taarruzun Türk Tarihi içerisindeki eşsiz konumundan kaynaklanmaktadır. Taarruz için son hazırlıkların yapıldığı ve Kocatepe'ye aktarılmadan önce son karargâh olan Şuhut Kasabası'ndaki Hacı Veli Konağı, maddî kültürel miras tanımı içerisinde bir anıt eser olarak, Başkomutan ve komuta kademesinin Şuhut'tan Kocatepe'ye ulaşımında kullandıkları güzergâh bir kültürel rota olarak, taarruz emrinin verildiği ve taarruzun ilk bölümünün yönetildiği Kocatepe, taarruz başlangıcının yapıldığı yakın doğal çevresi ile birlikte karma miras statüsündeki tarihî millî park olarak tanımlanarak koruma altına alınmıştır (Şekil 1). Başkomutan Mustafa Kemal Paşa ve komuta kademesinin 25 Ağustos 1922 gecesi Kocatepe'ye ulaşmak için gerçekleştirdikleri yürüyüş, bir somut olmayan kültürel miras olarak Türk halkı tarafından benimsenerek her yıl 25 Ağustos gecesi Zafer Yürüyüşü adı altında tekrarlanarak yaşatılmaktadır.

Şekil 1. Büyük Taarruz kültürel mirası; (1) Şuhut Atatürk Evi (Karargâh Binası), (1) – (3) Zafer Yolu, (2) – (3) Zafer Yürüyüşü, (3) Kocatepe

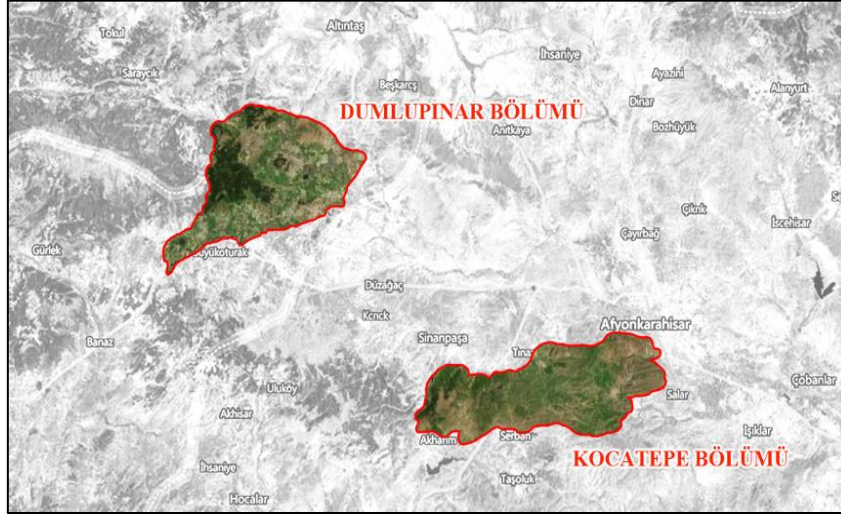

Kaynak: Coğrafi bilgi sistemi, Google LLC, 2022 kaynağından işlenerek.

3.1. Başkomutan Tarihi Millî Parkı

Başkomutan Tarihi Millî Parkı, 34.834 hektar alana yayılmaktadır (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020, s. 1). Alan, 31 Ağustos 1981 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin 17. millî parkı olarak, millî park ilân edilmiştir. Kültürel ve doğal öğeleri bir arada taşıyan millî park karma miras kategorisindedir. Başkomutan Tarihi Millî Parkı, Kocatepe Bölümü ve Dumlupınar Bölümü olmak üzere iki farklı lokasyondaki iki farklı alandan oluşmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Başkomutan Tarihi Millî Parkı

Kaynak: Coğrafi bilgi sistemi, Microsoft Bing, 2022; konum verileri, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020 kaynaklarından işlenerek.

3.1.1. Başkomutan Tarihi Millî Parkı Afyon Kocatepe Bölümü

Parkin bu bölümü 17.950 hektar alanı kaplamaktadır (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2016; T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020, s. 4). Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi bakımından önem arz eden şu alanları içinde barındırmaktadır;

- Kocatepe Anıtı,
- Zafer Müzesi,
- Atatürk Evi - Büyük Taarruz Karargâhı,
- Büyük Taarruz Şehitliği ve Başkomutan Mustafa Kemal Anıtı,
- Yüzbaşı Ağâh Efendi Şehitliği,
- Albay Reşat Çiğiltepe Şehitliği,
- Çalışlar Şehitliği,
- Anıt kaya Şehitliği,
- Akdeğirmen Şehitliği,
- Giresunlular Şehitliği.

3.1.2. Başkomutan Tarihi Millî Parkı Kütahya Dumlupınar Bölümü

Parkin bu bölümü 16.884 hektar alanı kaplar (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020, s. 20). Bu alanın 15.172 hektarı Kütahya İli, 1.712 hektarı Uşak İli sınırları içerisinde yer almaktadır (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2016). Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi kapsamında önem taşıyan şu alanları kapsamaktadır;

- Zafertepe – Çalköy Zafer Anıtı,
- Üç Komutan Anıtı,
- Şehit Mehmetçik Sancaktar Anıtı,

- Milis Anıtı,
- Şehit Baba – Oğul Anıtı,
- İlk Hedef Anıtı,
- Dumlupınar Müzesi,
- Atatürk Evi,
- Cafer Gazi Tepesi ve Dumlupınar Şehitliği,
- Yüzbaşı Şekip Efendi Şehitliği,
- Büyük Aslıhanlar Şehitliği,
- Yıldırım Kemal Şehitliği.

3.2. Hacı Veli Konağı

Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, 1'inci Ordu Komutanı Nurettin Paşa tarafından karargâh olarak kullanılan, Mustafa Kemal Paşa ve maiyetindekilerin konakladığı Şuhut'taki iki katlı, cumbalı Hacı Veli Konağı, T.C. Kültür Bakanlığı adına Hazine tarafından 24 Aralık 1999 tarihinde kamulaştırılmıştır. T.C. Afyonkarahisar Valiliği'nin girişimleri, T.C. Kültür Bakanlığı'nın desteği ile 2003 yılında Konya Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü tarafından konağın rölövesi alınarak restorasyon projesi hazırlanmış ve restorasyon çalışmalarına 1 Eylül 2003 tarihinde başlanmıştır. Restorasyon maliyetinin T.C. Afyonkarahisar Valiliği İl Özel İdaresi bütçesinden karşılanması karşılığında, konağın kullanım hakkı T.C. Afyonkarahisar Valiliği'ne devredilmiştir (Dilek, 2021, s. 41-42). Konak, restorasyon çalışmalarının tamamlanmasının ardından 2005 yılında "Atatürk Kültür ve Sanat Evi" olarak hizmete açılmıştır. İlerleyen dönemde ise konak, "Şuhut Atatürk Evi" olarak yeniden adlandırılmıştır.

Anıt eser sınıfında yer alan konağın zemin katında hole açılan dört odası vardır. Üst kata sofaya çıkan merdivenle erişilmektedir. Üst katta Haremlik, Selâmlık, Çalışma Odası ve Yatak Odası bulunmaktadır. Ayrıca sofanın köşesinden hizmetçilerin kaldığı, ayrı bir merdivenle çıkılan ve bir de misafir odasının yer aldığı ek bir bölüme daha erişim bulunur. Mustafa Kemal Paşa'nın çalıştığı ve görüşmelerin gerçekleştiği Çalışma Odası günümüzde Büyük Taarruz Karargâh Odası olarak isimlendirilmiştir. Yatak Odası'nda Mustafa Kemal Paşa, bir müddet istirahat etmiştir.

Konağın bahçesinde bodrum kapısını andıran bir kapı bulunur. Konağın aşağısına inen bu kapının, çevredeki diğer iki eve erişim sağlayan gizli bir geçide ait olduğu bilinmektedir. Mustafa Kemal Paşa, konağı karargâh olarak kullandığında konağa erişim için bu gizli geçidi kullanmıştır. Günümüze gizli geçidin sadece 5 - 6 metre kadarı ulaşabilmiştir (Şuhut Atatürk Evi (Hacıvelioğlu Konağı), 2019).

3.3. Kültürel Rota Olarak Zafer Yolu

Santiago de Compostela Güzergâhları: Camino Frances ve Kuzey İspanya Güzergâhları kültürel mirasının 1993 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne kabul edilmesinin ardından İspanya Krallığı'nın öncülüğünde Kasım 1994 tarihinde "Kültürel Mirasımızın bir Parçası Olarak Güzergâhlar konulu Uzmanlar Toplantısı" Madrid kentinde gerçekleştirilmiş ve rota miras kavramı tartışılmıştır. Berlin'de 1995 yılında gerçekleştirilen UNESCO Dünya Miras Komitesi'nin 19. Olağan Toplantısı'nda bu kavram tekrar ele alınmıştır. UNESCO Dünya Miras Listesi'ne tanımlanmak üzere aday gösterilecek miraslar için rota miras kavramı, Dünya Mirası Sözleşmesi'nin Uygulanmasına İlişkin Uygulama Rehberi'nin 2005 versiyonunda ilk defa tanımlanmıştır. Bu tanıma göre; "Bir rota miras, kültürel önemi değiş tokuşlardan ve ülkeler veya bölgeler arasında çok boyutlu bir diyalogdan gelen ve güzergâh boyunca, mekân ve zaman içinde hareketin etkileşimini gösteren somut unsurlardan oluşur" (UNESCO World Heritage Centre, 2005, s. 88).

Türk Orduları Başkomutanı Mustafa Kemal Paşa ve komuta kademesinin 1922 yılında 25 Ağustos'u 26 Ağustos'a bağlayan gece, Büyük Taarruz'un son hazırlıklarının yapıldığı ve

taarruz öncesi ön karargâh olarak kullanılan Şuhut Kasabası'ndan taarruzun başlatıldığı ve ilk akınların yönetildiği 1874 metre rakımlı Kocatepe'ye ulaşmak için izlemiş oldukları güzergâh, kültürel bir miras olarak tanımlanarak koruma altına alınmıştır. “Zafer Yolu” olarak adlandırılan proje, T.C. Afyonkarahisar Valiliği'nin önderliğinde hayata geçirilmiştir. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı'ndan izni ile Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulu'na iletilen proje, 10 Haziran 2005 tarihinde onaylanmıştır (Dilek, 2021, s. 43-44). Bir kısmı sit alanı olarak korunan Başkomutan Tarihi Millî Parkı içerisinde kalan güzergâha yönelik çalışmalar gerçekleştirilerek kullanıma açılmıştır. Yol düzenleme çalışmaları, T.C. Afyonkarahisar Valiliği İl Özel İdaresi bütçesinden karşılanarak dört aylık bir süreci takiben sonuçlandırılmıştır (Dilek, 2021, s. 43-44). Sonraki dönemlerde güzergâh, asfaltla kaplanmıştır. Bu sayede rota miras kavramının tanımlanmasından çok kısa bir süre sonra, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk rota miraslarından birisi olan Zafer Yolu tamamlanmıştır.

Zafer Yolu, Şuhut ilçe merkezinden itibaren yaklaşık olarak 18 kilometre uzunluğundadır (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020, s. 16). Çakırözü Köyü'nden Kocatepe'ye erişilen engebeli patika yol, Zafer Yolu projesi kapsamında düzenlenmiştir. Ancak Zafer Yolu, Şuhut ilçe merkezinden başlar ve Şuhut Karargâh Binası'ndan Kocatepe çadır ordugâha erişimde kullanılan yolu tanımlamak için kullanılır. Zafer Yolu'nun Şuhut ilçe merkezinden Çakırözü Köyü'ne erişimde kullanılan bölümü, mevcutta araç trafiğine açık ve aktiftir. Yolun geri kalan kısmı ise Çakırözü Köyü'nün kuzey çıkışından başlayarak Kocatepe'ye erişimde kontrollü kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Bu sebeple Zafer Yürüyüşü, Zafer Yolu'nun bu kısmında gerçekleştirilmektedir. Yolun bu bölümünün başlangıç noktasını, doğal ahşap malzemeden üretilen bir giriş takı oluşturur. Takın üzerinde “Atatürk'ün Bağımsızlığa Yürüyüşü”⁹ yazmaktadır. On adet dinlenme noktası bulunan yolun bu kısmı, giriş takından itibaren 13 kilometre kadardır ve Kocatepe Anıtı ile sonlanır. Kocatepe'de üzerinde mermer bir yazıt bulunan kesme taştan yapılmış bir başka anıt daha vardır. Bu kesme taştan olan anıt, 1953 yılında T.C. Millî Savunma Bakanlığı tarafından yaptırılmıştır (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020, s. 8). Atatürk Anıtı ve çevre düzenlemesi ise 1993 yılında T.C. Kültür Bakanlığı tarafından yaptırılarak hizmete açılmıştır. Kaidesi ile birlikte 7,5 metre yüksekliğe sahip olan ve yaklaşık 4 ton ağırlığındaki Atatürk Anıtı, bronz malzemeden yapılmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021). Anıtın kaidesinde mermer bir yazıt yer almaktadır. Yazıtta büyük harflerle şu yazı bulunmaktadır;

“26 Ağustos 1922

25 Ağustos 1922 günü akşamı Başkomutan Mareşal Mustafa Kemal Kalecik Sivrisi Dağı arka sırtlarından şu anda bulunduğumuz noktaya geldi. Taşlarla örülmüş siperlere yerleşti. 26 Ağustos 1922 tan yeri ağarırken hazırlıklar tamamlandı. Gördüğünüz tepeler aydınlanırken bütün cephelerde Büyük Taarruz başladı.

Büyük Taarruz; Türk tarihinde bir dönüm noktası ve Türk milletinin ebediyen hür, bağımsız yaşama azminin muhteşem bir sembolüdür. Eşsiz kahraman Atatürk vatan sana minnettardır.”

Zafer Yolu üzerinde Çakırözü Köyü'nden yaklaşık 6 kilometre uzaklıkta Gazi Mustafa Kemal Paşa Anıt Çeşmesi¹⁰ yer almaktadır. Mimar Turan Ertuğrul tarafından projelendirilen anıt çeşme, Mustafa Kemal Atatürk'ün doğumunun 125. Yılı anısına hayata geçirilmiş ve Zafer Yolu ile birlikte Temmuz 2006 tarihinde açılışı yapılarak hizmete açılmıştır (Dilek, 2021, s. 44). Çeşmenin alt tarafında üç adet kurnası bulunur. Karşıdan bakıldığında sağ üst tarafında Afyonkarahisarlı Şair Osman Attila'nın dizeleri, sol üst tarafında ise kadın ve kağrı gibi Türk Kurtuluş Savaşı'nın sembollerini içeren figürlerin yer aldığı bir kabartma bulunmaktadır. Çeşme, taştan çatı ve saçaklar ile bitirilmiştir. Yapımında yerel malzeme ve işçilik kullanılmıştır.

⁹ Kısa bir süre zarfı için bu yazı “Atatürk'ün Bağımsızlığa Doğru Yürüyüşü” olarak da ele alınmıştır.

¹⁰ Halk arasında daha yaygın olarak “Gazi Paşa Çeşmesi” olarak kullanılır.

3.4. Somut Olmayan Kültürel Miras olarak Zafer Yürüyüşü

Somut olmayan kültürel mirasın kavram tanımı, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ile yapılmış ve kullanılmaya başlanmıştır (Karabaşa, 2014, s. 100). Bu sözleşmeye göre somut olmayan kültürel miras tanımı, “toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ile kültürel mekânlar” olarak yapılmıştır (UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Korunması Sözleşmesi/Madde 2).

Zafer Yolu kültürel rotası üzerinde Afyon Kocatepe Üniversitesi’nin, 23-26 Ağustos 2005 tarihleri arasında düzenlediği etkinlikler kapsamında Şuhut İlçe Merkezi’nden Kocatepe’ye “Zafer Yürüyüşü” düzenlenmiş ve devam eden yıllarda bu yürüyüş tekrarlanarak geleneksel hale getirilmiştir. Yürüyüşe yurdun dört bir yanından katılımcı iştirak etmektedir. İçerisinde bulunduğumuz 2022 yılında 18’incisi düzenlenecek olan Zafer Yürüyüşü’nün 16’ıncısı¹¹ ise pandemi gerekçesi ile iptal edilmiştir.

Her yıl düzenli olarak tekrarlanan etkinliklerde “Şuhut Atatürk Evi Ziyareti”, “Atlı Birliklerin Büyük Taarruz Karargâhı’ndan İzmir’e Uğurlanması ve Kortej Yürüyüşü” ve “Şuhut Belediye Şehir Stadyumu Etkinlikleri” gerçekleştirilmektedir. Sonrasında Şuhut’tan Çakırözü Köyü’ne geçilmektedir. Çakırözü Köyü, Zafer Yürüyüşü’nün başlangıç noktasını oluşturur. Yaklaşık 13 kilometre uzunluğundaki Zafer Yürüyüşü tamamlandığında, 26 Ağustos sabahında Kocatepe’de anma törenleri düzenlenmektedir.

Tartışma

Büyük Taarruz’a ait kültürel miras, Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından 1981 yılından itibaren tanımlanmaya ve koruma altına alınmaya başlanmıştır. Büyük Taarruz’un ön karargâh binası olan Hacı Veli Konağı, 1983 yılında 2863 sayılı Kanun’un çıkarılması ile birlikte koruma altına alınmıştır. Konağın kamulaştırılması 1999 yılında gerçekleştirilmiş ve restorasyonuna 2003 yılında T.C. Afyonkarahisar Valiliği’nin öncülüğünde T.C. Afyonkarahisar İl Özel İdaresi’nin koordinasyonunda başlanmıştır. Aynı yıl, miras kavramı üzerinde dünya genelinde artan tartışmalarla birlikte yeni miras kavramları ortaya çıkmış ve “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi” kabul edilmiştir. Hacı Veli Konağı’nın hizmete açıldığı 2005 yılında, Büyük Taarruz’un kültürel rota mirası olan Zafer Yolu projesi hayata geçirilmiş ve Afyon Kocatepe Üniversitesi önderliğinde, gelecek yıllar içerisinde bir somut olmayan kültürel mirasa dönüşecek olan Zafer Yürüyüşü başlatılmıştır. Bu durum, Seaton’ın (1999) savaş alanlarının kutsallaştırılması ve birer inanç çekim merkezlerine dönüşmesi konusundaki görüşlerini destekler niteliktedir. Nitekim Alaeddinoğlu ve Aliagaoglu’nun da savunduğu üzere (2007), Büyük Taarruz kültürel mirasının ilk tanımlanan bölümü olan Başkomutan Tarihi Millî Parkı’na hâlihazırda önemli bir kutsiyet atfedilmiş durumdadır. Her yıl gerçekleştirilen anma etkinlikleri ve Zafer Yürüyüşü, Raivo’nun (1999), bu tür alanlarda gerçekleştirilen anma etkinliklerinin ulusal kimliğin tanımlanmasına katkıda bulunduğu yönündeki tezini desteklemektedir. Timothy ve Boyd’un (2006) da belirttiği gibi bu tür miraslar, millî duyguları yücelten ve yayılmasına vesile olan alanlardır. Üstelik Atay ve Yeşildağ’ın (2010) savunduğu gibi bu tür alanlarda düzenlenen konsept etkinlikler de turizm faaliyetlerine destekte bulunmaktadır.

Aynı zamanda bu tür savaş alanları, barış bilincinin gelişmesine de katkıda bulunmaktadır. Jansen-Verbeke ve George’un (2013) savunduğu üzere savaş alanları ya da çalışmada olduğu gibi daha geniş anlamda savaş mirasları, anıtsal alanlara dönüştürüldüğünde barışa katkıda bulunan, uluslararası ziyaretçi çekim merkezlerine dönüşebilmektedir. Bu da savaş alanlarının farklı bir anlamsal boyutunu yansıtmaktadır. Ziyaretçiler için ulusal boyutta millî duygulara katkıda bulunan bu tür alanlar, uluslararası boyutta da hüzün, anlayış, ortak

¹¹ 2020 yılında gerçekleştirilmesi planlanan Zafer Yürüyüşü.

duygular, savaş karşıtlığı ve barış hissiyatı oluşturabilmektedir. Ancak bunun gerçekleşebilmesi için Iriniás'ın savunduğu gibi (2014) daha evrensel bir anlatım dili ve daha uluslararası bir sunum mekanizması kurgulanmalı ve çatışma ortamının zorlukları ve caydırıcılığına vurgu yapılmalıdır. Böylelikle alanda, Büyük Taarruz'u ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'ni bizzat yerinde komuta eden Başkomutan'ın da "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" ilkesini benimseyen bir ziyaret alanı kurgusu uygulanmış olacaktır.

Büyük Taarruz kültürel mirasının ulusal boyutlarına daha fazla ağırlık verildiği, alanın uluslararası boyutlarına yönelik etkinliklere henüz yeterli düzeyde yer verilemediği söylenebilir. Ulusal boyutta ise Büyük Taarruz kültürel mirasının Başkomutan Tarihi Millî Parkı ayağında, Alaeddinoğlu ve Aliagaoglu'nun (2007) tespit ettiği gibi taarruzu tarihsel sahnedeki okuyabilecek düzeyde yeterli bir sergilemeye henüz ulaşamamış olması üzücüdür. Ancak bu denli geniş ölçekli bir alanda bu düzeyde bir miras koruma durumuna erişmek, uygulamada oldukça güçtür. Bu bağlamda park alanının belirli noktalarında, ziyaretçileri taarruz günlerine götürecektir ve süreklilik arz eden bir dizi düzenleme gerçekleştirilebilir. Başkomutan Tarihi Millî Parkı, geniş alana yayılan iki farklı bölümde kurgulanmış iken Zafer Müzesi ve İstiklâl Tanıtım Merkezi gibi savaş günlerine tarihsel bir gözlemlerle bakabilmeye olanak tanıyan merkezlerin, millî park alanları dışında ve birbirinden farklı lokasyonlarda kurgulanması, ziyaretçiler için miras kullanımını zorlaştırmakta ve tarihsel bilgi tüketimini olumsuz etkilemektedir. Ziyaretçilere yönelik daha bütünleşik kurgular, bu tür alanların ve mirasların ziyaret kalitesini artırıcı nitelikte olacaktır. Özellikle park alanında, doğal çevre içerisinde çatışma ortamını aktaran, kalıntıların korunarak sergilendiği tasarımlar, ziyaretçilerin alana tarihsel sayfadan bakabilmesi açısından çok daha yararlı olacaktır.

Sonuç

Büyük Taarruz'un Türk Kurtuluş Savaşı'ndaki yeri ve Türk Tarihi'ndeki önemi, Türk Halkı tarafından haklı olarak benimsenerek bu büyük başarının izleri birer ulusal miras olarak tanımlanmıştır. Tanımlı bu zengin miras, koruma altına alınarak yaşatılmaya çalışılmıştır. Büyük Taarruz kültürel mirası, Kurtuluş Savaşı mirası içerisinde sadece sayısal olarak değil aynı zamanda miras türü zenginliği olarak da öne çıkmaktadır. Bu durum, Büyük Taarruz başarısının kültürel miras aracılığıyla yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılacak hafızalardan silinmemesi adına umut vericidir. Büyük Taarruz kültürel mirası özelinde millî hafızayı yaşatan ulusal kültürel mirasın korunmasında, politik yerel mekanizmaların ve yükseköğretim kurumlarının ne derece önem taşıdığı anlaşılmaktadır.

Miras kavramı üzerinde 2000'li yılların başında artan tartışmalar ve kültürel rota, somut olmayan kültürel miras gibi yeni kavramların, yeni miras türlerinin tanımlanması, Büyük Taarruz kültürel mirasını da zenginleştirmiştir. Zafer Yolu ve Zafer Yürüyüşü gibi Büyük Taarruz'un anlam ve önemini kavranmasında etkili olan iki yeni miras, bu zenginliğe katılmış ve miras türlerini çeşitlendirmiştir.

Büyük Taarruz kültürel mirasının zenginliği, toplum tarafından mirasın benimsenmesine ve mirasa verilen öneme işaret etmektedir. Bu tür ulusal miraslar, evrensel miraslardan farklı olarak toplum içerisindeki dayanışma duygusunu arttırmakta, ulus olma ve bağımsızlık bilincine katkıda bulunmaktadır. Şuhut Atatürk Evi ve Başkomutan Tarihi Millî Parkı gibi somut miraslara nazaran Zafer Yürüyüşü gibi ulusal somut olmayan kültürel miraslar, toplum katılımını ve ulusal anma etkinliklerini içerdiğinden mirasın benimsenmesinde daha etkili olmaktadır.

Büyük Taarruz'un gerçekleştirilmesinde Başkomutan ve komuta kademesinin izlediği güzergâhlar, birer kültürel rota olarak toplum tarafından benimsenmiş, yerel yönetim mekanizmaları ile projelendirilmiştir. Ancak bu tür ulusal mirasların gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için yasal mekanizmalarla koruma altına alınması gerekir. "Zafer Yürüyüşü" gibi somut olmayan kültürel mirasları korumaya yönelik ulusal çapta yasal düzenlemeler yapılması, bu tür mirasların sürdürülebilirliği için uluslararası mekanizmalar kadar gereklidir.

Zafer Yolu'nun ve Zafer Yürüyüşü'nün ulusal çapta tanıtımına yönelik farklı çalışmalar yürütülmesi, güzergâh üzerinde yaya yoğunluğunun ve güzergâh ziyaretlerinin yıl geneline olabildiğince yayılmaya çalışılması, mirasın daha etkin bir şekilde korunmasında faydalı olacaktır. Ayrıca, mirasın ulusal boyutlarına ek olarak, uluslararası boyutlarının da dikkate alınması ve bu çerçevede gerekli düzenlemelerin yapılmasında yarar vardır. Alandaki sunumlarda, betimlerde ve bilgi aktarımında daha bütüncül bir yaklaşım izlenmesi, mirasın ziyaretçiler tarafından daha nitelikli tüketilmesine olanak tanıyacaktır.

Kaynakça

- Akkoyun, T. (1999). Milli Mücadele'de cephe hududu olarak Şuhut'daki faaliyetler. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 14(1), 79-100.
- Alaeddinoğlu, F. ve Aliğaoğlu, A. (2007). Savaş alanları turizmüne tipik bir örnek: Büyük Taarruz ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18(2), 215-225.
- Atatürk, M. K. (2015). *Nutuk*. (N. Bayramoğlu ve K. Güran, Haz.) Ankara: Kaynak Yayınları.
- Atay, L. ve Yeşildağ, B. (2010). Savaş alanları ve turizmi. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(2), 65-72.
- Belen, F. (1999). *Büyük Türk Zaferi*. İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.
- Dilek, M. (2021). Şuhut Atatürk Kültür ve Sanat Evi (Atatürk Evi) projesinin önemi ve hayata geçirilme süreci. *İdarecinin Sesi*, 203, 40-44.
- Google LLC (2022). *Google haritalar* [Coğrafi bilgi sistemi]. <https://www.google.com/maps> (Erişim tarihi: 13.07.2022).
- Görgülü, İ. (1992). *Büyük Taarruz*. Ankara: Genelkurmay Basım Evi.
- Hâkimiyet-i Milliye (1922, 10 Eylül). Süvarilerimiz cumartesi günü öğleden evvel 10:30'da İzmir'e girmiştir. İzmirli bu suretle Yunan kabusundan müebbed kurtuldular. [Gazete Haberi]. *Hakimiyet-i Milliye*, S. 604 (rumî 1338, 10 Eylül) (Yer Numarası: 1957 ŞÇ 25). Millî Kütüphane, Ankara.
- Hâkimiyet-i Milliye (1922, 18 Eylül). Gazi Başkumandanımızın millete beyannamesi. [Gazete Haberi]. *Hakimiyet-i Milliye*, S. 611 (rumî 1338, 18 Eylül) (Yer Numarası: 1957 ŞÇ 25). Millî Kütüphane, Ankara.
- Irimiás, A. (2014). The Great War heritage site management in Trentino, northern Italy. *Journal of Heritage Tourism*, 9(4), 317-331.
- Jansen-Verbeke, M. ve George, W. (2013). Reflections on the Great War centenary: From warscapes to memoryscapes in 100 years. R. Butler ve W. Suntikul (Ed), *Tourism and War* (ss. 273–294). London: Routledge.
- Karabaşa, S. (2014). Uygulamaları açısından somut olmayan kültürel miras ve folklor. *Folklor/edebiyat*, 20(80), 99-105.
- Microsoft Bing (2022). *Bing haritalar* [Coğrafi bilgi sistemi]. <https://www.bing.com/maps> (Erişim tarihi: 13.07.2022).
- Raivo, P. J. (1999). *In this very place: war memorials and landscapes as an experienced heritage*. The Thingmount Working Paper Series on The Philosophy of Conservation, Lancaster University. [https://www.lancaster.ac.uk/users/philosophy/awaymave/onlineresources/in%20this%20very%20place%20\(raivo\).pdf](https://www.lancaster.ac.uk/users/philosophy/awaymave/onlineresources/in%20this%20very%20place%20(raivo).pdf) (Erişim tarihi: 20.10.2022).

- Seaton, A. V. (1999). War and thanatourism: Waterloo 1815–1914. *Annals of Tourism Research*, 26(1), 130-158.
- Şapolyo, E. B. (1958). *Kemal Atatürk ve Milli Mücadele tarihi*. İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi (3. baskı).
- Şuhut Atatürk Evi (Hacıvelioğlu Konağı). (2019). Erişim adresi: <https://www.afyonnews.com/2019/04/16/suhut-ataturk-evi-hacivelioglu-konagi/>
- T.C. Genelkurmay Başkanlığı (1995a). *Türk İstiklâl Harbi* Batı Cephesi, 2/6. Büyük Taarruz, Ankara: Genelkurmay Basım Evi.
- T.C. Genelkurmay Başkanlığı (1995b). *Türk İstiklâl Harbi*, Batı Cephesi, 2/ 3. Büyük Taarruzda Takip Harekâtı). Ankara: Genelkurmay Basım Evi.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021). *Kocatepe Atatürk Anıtı Ve Kitabesi - Afyonkarahisar*. Türkiye Kültür Portalı: <https://www.kulturportali.gov.tr> (Erişim tarihi: 02.07.2022).
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022). *Büyük Taarruz Karargahı – Afyonkarahisar*. Türkiye Kültür Portalı: <https://www.kulturportali.gov.tr> (Erişim tarihi: 27.06.2022).
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı (2016). *Başkomutan Tarihi Milli Parkı*. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü: <http://baskomutan.tabiat.gov.tr/> (Erişim tarihi: 02.07.2022).
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı (2020). *Başkomutan Tarihi Milli Parkı*. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. Afyonkarahisar: 5. Bölge Müdürlüğü.
- Timothy, D. J. ve Boyd, S. W. (2006). Heritage Tourism in the 21st Century: Valued Traditions and New Perspectives. *Journal of Heritage Tourism*, 1(1), 1-16.
- Uğurlu, N. (Der.). (2000). *30 Ağustos Hatıraları*. İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş.
- UNESCO World Heritage Centre (2005). *Operational guidelines for the implementation of the World Heritage Convention*. Paris: UNESCO World Heritage Centre.
- Yılmaz, E. (1995). Şuhut ve Hacı Veli Evi. *Beldemiz*, 38.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.